

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-70>

УДК 796.011.3

Ревть А.Б., Гриник І.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ ЯК ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦЬ»

Анотація. У статті авторами розкрито проблему використання фізичної культури та спорту у роботі з «дітьми вулиць». Охарактеризовано особливості соціально-педагогічної профілактики щодо запобігання негативного явища, в тому ж числі і бездомності та бродяжництва. Визначено основні компоненти соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці. Окреслено вплив спорту на формування інтересів дітей, наголошено на проблемах соціальної роботи з даною категорією дітей. Проаналізовано основні методи, форми, напрями та моделі соціально-педагогічної діяльності соціального педагога та практичного психолога щодо запобігання проблеми втечі дитини з дому. Обґрунтовано технології роботи, що спрямовані на підвищення соціального здоров'я дитини. Профілактика безпритульності та бродяжництва є однією з найбільш пріоритетних соціальних проблем; на її вирішення мають бути спрямовані зусилля державних органів громадських та благодійних організацій, медичних установ, соціальних служб.

Ключові слова: «діти вулиць», фізична культура, спорт, соціальна робота, соціально-педагогічні технології.

Revtt Alla, Hrynyk Ihor

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PHYSICAL CULTURE AND SPORTS AS A FORM OF SOCIAL WORK WITH "STREET CHILDREN"

Summary. The article deals with the problem of using physical culture and sports in working with "street children". It has been found that the content of social and pedagogical work with "street children" combines: providing assistance to a child or a group of children who find themselves in a difficult life situation through support, counselling, rehabilitation, patronage and other social services. The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the use of physical education and sport in the prevention of the phenomenon "street children" and to identify technologies of social and pedagogical activity with children of this category. It is determined that physical culture as a science that deals with the issues of motor activity of a person has considerable experience in solving many problems, such as the formation of physical culture of the individual and healthy lifestyle, preservation and promotion of health, socialization of the person through physical culture and sports. An important form of realizing the values of physical culture is general physical education. Formation of special knowledge, skills and development of the basic physical, moral and personal qualities of children left without parental care, a social worker can carry out the means of general physical education as a pedagogical process. Prevention of homelessness and vagrancy is one of the highest priority social problems; the efforts of state bodies, public and charitable organizations, medical institutions and social services should be directed to its solution. Physical activity as a purposeful and meaningful motor activity of a person, which results in health promotion, development of physical potential and achievement of physical perfection, is used to solve social problems of "clients" or "groups of clients", being an important aspect of the professional activity of a social work professional. Knowledge of the features of physical activity at different stages of the individual's life and conditions of its formation allows in the process of professional work of a social work specialist to form a "client" a stable need for physical culture, which is an objective vital need for him, a way of solving social problems.

Keywords: "street children", physical culture, sports, social work, social-pedagogical technologies.

Постановка проблеми. Проблема бездоглядності та безпритульності в Україні є актуальною і потребує комплексного вирішення. В сучасних умовах українського суспільства це явище набуває нових масштабів свого поширення. Спостерігається катастрофічне збільшення кількості безпритульних осіб, що зумовлює специфіку соціально-педагогічної роботи стосовно даної проблеми і спрямування її на профілактику та подолання явища дитячої бездоглядності та безпритульності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми «дітей вулиць», зокрема їх навчання та виховання присвячені праці українських дослідників: Артамонової А., Бега І.Д., Волинця Л.С., Довженка В.І., Єременка Г., Заїки В., Каріної Н., Максименка С.Д., Московкої М.М., Науменка Г.Г., Палія О., Панок В.Г., Святненка Г.В., Січкара О.О., Якубової Ю.М. Зазначені науковці у своїх дослідженнях висвітлюють осно-

вні проблеми «дітей вулиць», окреслюють складність процесу їх ресоціалізації.

Мета статті – проаналізувати особливість використання фізичного виховання та спорту у профілактиці явища «діти вулиць» та визначити технології соціально-педагогічної діяльності з дітьми даної категорії.

Виклад основного матеріалу. Здійснення соціальної роботи з «дітьми вулиць» потребує високого рівня професіоналізму з боку соціального працівника, оскільки цей вид діяльності відноситься до професій типу «людина – людина», і досить часто від рішення, прийнятих фахівцем, та їх реалізації залежить доля не однієї дитини. Поза увагою залишились працівники фізкультурно-оздоровчої сфери, співпраця яких з соціальними працівниками могла б принести більш серйозні результати в справі профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності.

Зміст соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці» поєднує в собі: надання допомоги дитині чи групі дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації шляхом підтримки, консультування, реабілітації, патронажу та інших соціальних послуг; актуалізація потенціалу дітей, які опинилися в скрутній ситуації; цілеспрямований вплив на формування та здійснення соціальної політики на всіх рівнях – від загальнодержавних до місцевих – з метою забезпечення соціально здорового середовища, побуту та життєдіяльності дитини, створення системи підтримки дітей, які опинилися на вулиці. Перші два рівні представляють мікрорівень, третій – макрорівень соціально-педагогічної допомоги [2, с. 16].

Фізична культура як наука, що розглядає питання рухової активності людини, має значний досвід у вирішенні багатьох проблем, таких як формування фізичної культури особистості і здорового способу життя, збереження та укріплення здоров'я, соціалізації людини засобами фізичної культури та спорту. На жаль, більшість ідей фізичної культури, спрямованих на формування фізичної культури особистості, фізичної активності та здорового способу життя «клієнтів», не використовується в практичній діяльності спеціаліста з соціальної роботи. На наш погляд, корінь вирішення цієї проблеми криється в процесі професійної підготовки спеціалістів з соціальної роботи у вищих навчальних закладах [5, с. 50].

У нашому дослідженні одним із завдань ми поставили розглянути можливість використання засобів фізичної культури у вирішенні проблем «дітей вулиці», що дозволить підвищити ефективність роботи спеціаліста з соціальної роботи.

Виділяють основні суспільні цінності фізичної культури: *спеціальні знання, спортивну техніку, технології спортивної підготовки, методики оздоровлення*, тобто все, що створено людиною для досягнення фізичної досконалості, оздоровлення та організації здорового способу життя; *особистісні цінності*, які визначаються знаннями людини в галузі фізичного вдосконалення, руховими вміннями та навичками, здатністю людини в галузі організації здорового способу життя, соціально-психологічними установками, орієнтацією на заняття фізкультурно-спортивною діяльністю; *мобілізаційні цінності*, які дозволяють людині почувати себе впевнено в різних екстремальних ситуаціях (травми, хвороби, екологічні кризи та ін.); *валеологічні цінності* – використання фізичних вправ для гармонійного розвитку людини, загартування, підвищення психоемоційної стійкості [3, с. 27].

Ми впевнені, що вирішення проблем «дітей вулиці» у процесі професійної діяльності спеціаліста можна розглядати і через реалізацію функцій фізичної культури. У цьому аспекті слід виділити такі функції фізичної культури: *специфічну* – поліпшення стану здоров'я та динаміки фізичного розвитку особистості; *соціальну* – соціалізація та інтеграція особистості в суспільство; *професійно-прикладну* – покращення професійних якостей; *естетичну* – задоволення потреби здоров'я, гармонійного розвитку та фізичної досконалості людини [4, с. 13].

Важливою формою реалізації цінностей фізичної культури є загальна фізкультурна освіта.

Формування спеціальних знань, умінь та навичок та розвиток основних фізичних, моральних, особистісних якостей дітей, що залишилися без опіки батьків, спеціаліст з соціальної роботи може проводити засобами загальної фізкультурної освіти як педагогічного процесу. У процесі вирішення соціальних проблем «дітей вулиці» соціальний працівник повинен використовувати феномен спорту.

Спорт – ефективний засіб збереження та укріплення здоров'я, фізичного розвитку, покращення фізичної підготовленості; досягнення фізичної досконалості; формування потреби вести здоровий спосіб життя; підтримання життєвих та творчих сил людини. Спорт – засіб соціалізації та інтеграції «дітей вулиці» у суспільство, який сприяє виявленню функціональних та фізичних можливостей людини. Створення оптимальних умов життєдіяльності (відновлення втраченого контакту з оточенням, ефективна корекція поведінки, психолого-педагогічна реабілітація, соціальна адаптація) та інтеграція «дітей вулиці» в суспільство – одне з основних державних завдань. Фізична активність як цілеспрямована й осмислена рухова діяльність людини, результатом якої стає зміцнення здоров'я, розвиток фізичного потенціалу й досягнення фізичної досконалості, використовується для вирішення соціальних проблем «клієнтів» або «груп клієнтів», будучи важливим аспектом професійної діяльності фахівця з соціальної роботи. Знання особливостей фізичної активності на різних етапах життєдіяльності індивіда й умов її формування дозволяє в процесі професійної діяльності фахівця з соціальної роботи сформувати в «клієнта» стійку необхідність у фізичній культурі, яка є для нього об'єктивною життєвою потребою, способом вирішення соціальних проблем [3, с. 112].

Умовами підвищення ролі фізичної культури і спорту в професійній діяльності фахівця з соціальної роботи виступають:

1. Посилення ролі дисципліни «фізична культура» в професійній підготовці майбутнього фахівця з соціальної роботи. Формування в студентів спеціальних знань, методичних умінь і навичок, направлених на вирішення соціальних проблем майбутніх «клієнтів» засобами фізичної культури і спорту.

2. Формування в студентів потреби у фізичній активності як чинника досягнення належного рівня професійної готовності на етапі навчання у ЗВО.

3. Міждисциплінарний підхід до побудови змісту соціальної роботи. У цьому ракурсі професійна підготовка на етапі навчання в студентів у ЗВО повинна носити міждисциплінарний характер, а дисципліна «Фізична культура» – бути взаємозв'язаною з дисциплінами професійного і спеціального циклів та циклу дисциплін спеціалізації.

4. Залучення до соціальної роботи фахівців суміжних професій – педагогів, психологів, медиків, фахівців і педагогів з фізичної культури й адаптивної фізичної культури, здатних у співпраці з соціальним працівником вирішити проблеми «клієнтів» або «групи клієнтів».

5. Підготовка спеціальної навчально-методичної літератури з фізичної культури, спорту, здорового способу життя, спрямованого на вдо-

сконалення роботи самого фахівця з соціальної роботи та його «клієнтів».

6. Необхідність матеріально-технічного оснащення соціальних установ (центрів соціальної допомоги, спеціалізованих інтернатів, соціальних притулків для дітей і підлітків та ін.) фізкультурно-спортивним інвентарем і оздоровчим інвентарем.

7. Використання засобів масової інформації (радіо, телебачення, газет, журналів, Інтернету та ін.) з метою формування в людей потреби у фізичній активності і здоровому способі життя.

8. Самоосвіта фахівця з соціальної роботи в процесі професійної діяльності, яка полягає в самостійному пошуку додаткових джерел,

спрямованих на формування знань і вмінь, необхідних у професійній діяльності [4, с. 14].

Висновок. Дитяча бездоглядність і безпритульність є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. На превеликий жаль проблема профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності у значній мірі лягає на плечі соціальних працівників, які не в змозі вирішити її самостійно. Подолати цю проблему можливо лише з умови об'єднання зусиль соціальних працівників, педагогів і фахівців з фізичної культури, що дозволить покращити фізичне здоров'я «дітей вулиці», розв'язати проблеми організації їх дозвілля, спрямувати енергію у русло самореалізації та самовизначення.

Список літератури:

1. Гуйван Н. Правові аспекти дитячої безпритульності. *Юридичний вісник України*. 2015. № 25.
2. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / За ред. проф. А.Й. Капської. Київ : Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. 264 с.
3. Робота з вуличними дітьми у м. Києві. Проект дослідження та розвитку, підтриманий Міністерством з міжнародного розвитку Великої Британії через програму «Партнерство у галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги». Київ : «АВЕГА», 2013. 205 с.
4. Рябоконт Л. Як забрати дітей з вулиці?: (Київський притулок для неповнолітніх). *День*. 2012. 23 жовтня. С. 12–15.
5. Шумакова Л. Я поганий герой: (Науково-методичні коментарі до робіт з «дітьми вулиці», що перебувають у притулку). *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 3. С. 50–53.

References:

1. Huyvan, N. (2015). *Pravovi aspekty dytiachoyi bezprytulnosti* [Legal aspects of child homelessness]. Legal Bulletin of Ukraine. (in Ukrainian)
2. Kapska, A.Y. (Ed.) (2003). *Orhanizatsiya i tekhnolohiyi sotsial'noyi roboty z dit'my vulytsi* [Organization and technology of social work with street children]. Kyiv: Internatsional'nyy Soyuz. Liha sotsial'nykh pratsivnykiv Ukrainy, 264 p. (in Ukrainian)
3. *Robota z vulychnymy dit'my u m. Kyievi. Proekt doslidzhennya ta rozvytku, pidtrymany Ministerstvom z mizhnarodnoho rozvytku Velykoyi Brytaniyi cherez prohramu «Partnerstvo u haluzi okhorony zdorov'ya ta sotsial'noyi dopomohy»* [Working with street children in Kyiv. R&D project supported by the UK Ministry of International Development through the Health and Social Assistance Partnership program]. Kyiv: AVEHA, 205 p. (in Ukrainian)
4. Riabokon, L. (2012). *Yak zabraty ditey z vulytsi?: (Kyivivs'kyi prytulok dlya nepovnolitnikh)* [How to pick up children from the street?: (Kiev Minor Refuge)]. *Den', October 23*, pp. 12–15. (in Ukrainian)
5. Shumakova, L. (2001). *Ya pohanyi heroi: (Naukovo-metodychni komentari do robit z «dit'my vulytsi», shcho перебувають у притулку)* [I'm a bad hero: (Scientific and methodological comments on work with "street children" who are in a shelter)]. *Practical Psychology and Social Work*, no. 3, pp. 50–53. (in Ukrainian)